

Prawo konkurencji. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 9

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Podstawy i zakres prawa konkurencji Unii Europejskiej

Spis treści

	Nb
§ 1. Konkurencja jako przedmiot ochrony prawa konkurencji Unii Europejskiej	1
I. Uwagi wprowadzające	1
II. Istota konkurencji	3
III. Dwubiegunowe podejście do konkurencji	6
IV. Weryfikacja dwubiegunowego podejścia do konkurencji	9
V. Koncepcje strukturalne, funkcjonalne i dynamiczne konkurencji	19
§ 2. Cele prawa konkurencji Unii Europejskiej	21
I. Uwagi wprowadzające	21
II. Podejście strukturalne do celów prawa konkurencji	23
1. Poglądy szkoły harwardzkiej	23
2. Inne poglądy	26
3. Weryfikacja podejścia strukturalnego	27
III. Podejście efektywnościowe do celów prawa konkurencji	28
1. Dobrobyt konsumentów jako cel prawa konkurencji	28
2. Dobrobyt całkowity jako cel prawa konkurencji	30
3. Efektywność produkcyjna jako cel prawa konkurencji	31
4. Efektywność dynamiczna	32
5. Podsumowanie	34
IV. Identyfikacja celów prawa konkurencji Unii Europejskiej	35
V. Krytyka standardu dobrobytu konsumentów	41
§ 3. Źródła prawa konkurencji Unii Europejskiej	47
I. Prawo pierwotne	47
II. Prawo wtórne	48
1. Rodzaje aktów prawnych	48
2. Akty prawne dotyczące reguł proceduralnych stosowania art. 101 i 102 TFUE	49
3. Rozporządzenia wyłączające niektóre kategorie porozumień spod zakazu z art. 101 TFUE	55
4. Rozporządzenia dotyczące prewencyjnej kontroli koncentracji	56
5. Rozporządzenia sektorowe	57
A. Zakres regulacji sektorowych	57
B. Regulacje sektorowe dotyczące rolnictwa	58
C. Regulacje sektorowe dotyczące transportu	62
§ 4. Charakter norm prawa konkurencji Unii Europejskiej	63
I. Bezpośrednie stosowanie i bezpośrednia skuteczność	63
II. Adresaci norm prawa konkurencji Unii Europejskiej	66
§ 5. Eksterytorialne stosowanie prawa konkurencji Unii Europejskiej ..	70
I. Geneza zasady eksterytorialności	70

II. Istota zasady eksterytorialności	72
III. Modele stosowania zasady eksterytorialności	74
1. Klasyfikacja	74
2. Terytorialność <i>sensu stricto</i>	75
3. Pseudoterytorialność	76
4. Zasada skutku	77
5. Zasada bilansowania	78
IV. Identyfikacja zasady eksterytorialności w prawie konkurencji Unii Europejskiej	79
1. Uwagi wprowadzające	79
2. Ewolucja orzecznictwa	81
A. Najstarsze orzecznictwo	81
B. Zasada eksterytorialności a teoria jednolitości przedsiębiorstwa	82
C. Koncepcja skutków	84
D. Teoria miejsca wykonania działania	85
E. Odrzucenie zasady bilansowania	87
F. Doktryna skutku w stosowaniu prawa unijnego	88
V. Kontrowersje wokół zasady eksterytorialności	90
§ 6. Instytucje	95
I. Komisja	95
II. Sądy	98

Literatura: *P.E. Areeda, H. Hovenkamp*, Antitrust Law – An Analysis of Antitrust Principles and Their Application, 272. Extraterritorial Reach: „Effects” Test and Foreign Trade Antitrust Improvement Act, Supplement No. 2013, Aspen Publishers 1978; *D.T. Armentano*, Walka z monopolem czy z konkurencją?, Warszawa 2007; *D. Autor, D. Dorn, L.F. Katz, Ch. Patterson, J. Van Reenen*, Concentrating on the Fall of the Labor Share, American Economic Review 2017, vol. 107, Nr 5; *D. Aziewicz*, Ocena siły rynkowej przedsiębiorcy w nadzorze nad horyzontalnymi koncentracjami przedsiębiorców, Warszawa 2017; *L. Balcerowicz*, Konkurencja – wynalazek Zachodu, w: Ochrona konkurencji i konsumentów w Polsce i Unii Europejskiej (studia prawno-ekonomiczne) (red. *C. Banasiński*), Warszawa 2005; *C. Banasiński*, Dyskrecjonalność w prawie antymonopolowym, Warszawa 2015; *tenże*, w: Polskie prawo antymonopolowe. Zarys wykładu (red. *C. Banasiński*), Warszawa 2018; *C. Banasiński, E. Piontek*, w: Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz (red. *C. Banasiński, E. Piontek*), Warszawa 2009; *J. Baquero Cruz*, Between Competition and Free Movement: The Economic Constitutional Law of the European Community, Oxford 2002; *R. Bartkowiak*, Historia myśli ekonomicznej, Warszawa 2008; *J. Basedow*, International Antitrust: From Extraterritorial Application to Harmonization, Louisiana Law Review 2000, vol. 60, Nr 4; *D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch*, Mikroekonomia, Warszawa 2007; *Ch. Bellamy, G. Child*, Common Market Law of Competition, London 1987; *H. Berg*, Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, München 1999; *S. Bishop, M. Walker*, Economics of EC Competition Law: Concepts, Application and Measurement, London 2002; *R.D. Blair, D. Sokol*, The Rule of Reason and the Goals of Antitrust: An Economic Approach, Antitrust Law Journal 2012, Nr 78; *I. Bludnik*, Neokeynesizm, w: Współczesne teorie ekonomiczne (red. *M. Ratajczak*), Poznań 2005; *Ch. Bongard, D. Möller, A. Ramirez, N. Szadkowski, U. Dubejko*, Instrumenty ekonomiczne w prawie konkurencji, Bonn–Warszawa 2007; *R.H. Bork*, The Antitrust Paradox: A Policy at War with itself, New York 1978; *J.W. Bossak*, Instytucje, rynki i konkurencja we współczesnym świecie, Warszawa 2008; *M. Botta*, Hipster Antitrust, the European Way?, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/65747/PB_2020_02_FCP.pdf?sequence=1&isAllowed= (dostęp: 18.5.2023 r.); *L. Brittan*, Competition Policy and Merger Control in the Single European Market, Cambridge 1991; *Z. Brodecki, I. Zuzewicz*, w: Konkurencja (red. *Z. Brodecki*), Warszawa 2004; *I. Brownlie*, Principles of Public In-

ternational Law, Oxford 1998; *T. Burke, A. Genn-Bash, B. Haines*, Competition in Theory and Practice, London 1991; *P. Craig, G. de Búrca*, EU Law: Text, Cases, and Materials, Oxford 1998; *K. Czapracka*, Aksjologiczne ramy unijnego prawa konkurencji, w: Konstytucja gospodarcza Unii Europejskiej. Aksjologia (red. *A. Nowak-Far*), Warszawa 2010; *B. Czarny*, Podstawy ekonomii, Warszawa 2011; *D. Dayen*, This Budding Movement Wants to Smash Monopolies, <https://www.thenation.com/article/archive/this-budding-movement-wants-to-smash-monopolies/> (dostęp: 18.5.2023 r.); *J. De Loecker, J. Eeckhout*, The Rise of Market Power and the Macroeconomic Implications, Nat'l Bureau of Econ. Research 2017, Working Paper No. 23687, <https://www.nber.org/papers/w23687.pdf> (dostęp: 18.5.2023 r.); *A. Domańska*, Konstytucyjne podstawy ustroju gospodarczego Polski na tle porównawczym, Warszawa 2001; *G. Druesne*, Prawo materialne i polityki Wspólnot i Unii Europejskiej, Warszawa 1996; *S. Dudzik*, Współpraca Komisji Europejskiej z organami ochrony konkurencji w sprawach kontroli koncentracji przedsiębiorstw, Warszawa 2010; *C.D. Ehlermann*, The Contribution of EC Competition Policy to the Single Market, CMLRev. 1992, vol. 29, Nr 2; *V. Emmerich*, Prawo antymonopolowe, w: Prawo Unii Europejskiej (red. *M.A. Dausés*), Warszawa 1999; *A. Fornalczyk*, Strategie konkurencyjne przedsiębiorstw i ochrona rynku przed skutkami dominacji rynkowej, w: Konkurencja w gospodarce współczesnej (red. *C. Banasiński, E. Stawicki*), Warszawa 2007; *J. Furman*, Antitrust in a Changing Economy and Changing Economics, <https://promarket.org/antitrust-in-a-changing-economy-and-changing-economics/> (dostęp: 18.5.2023 r.); *J. Furman, P. Orszag*, A Firm-Level Perspective on the Role of Rents in the Rise in Inequality, Presentation at „A Just Society” Centennial Event in Honor of Joseph Stiglitz at Columbia University, 16.10.2015 r., <http://gabriel-zucman.eu/files/teaching/FurmanOrszag15.pdf> (dostęp: 18.5.2023 r.); *J.K. Galbraith*, Ekonomia a cele społeczne, Warszawa 1979; *tenże*, Ekonomia w perspektywie: krytyka historyczna, Warszawa 1992; *J. Galster, C. Mik*, Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego. Zarys wykładu, Toruń 1996; *J. Gerlach, M. Gil*, Efektywność przedsiębiorstwa w teorii ekonomii – która z definicji najlepiej oddaje istotę zagadnienia?, Współczesne Problemy Ekonomiczne 2018, Nr 2; *J. Godłów-Lęgień*, Doktryna społeczno-ekonomiczna Friedricha von Hayeka, Warszawa 1992; *J.P. Griffin*, EC and U.S. Extraterritoriality: Activism and Cooperation, FILJ 1993, vol. 17, Nr 2; *tenże*, Extraterritoriality in U.S. and EU Antitrust Enforcement, Antitrust Law Journal 1999, vol. 67, Nr 1; *S. Gronowski*, Ustawa antymonopolowa, Komentarz, Warszawa 1999; Grupa Lizbońska, Granice konkurencji (tłum. *M. Jarosiński*), Warszawa 1996; *H. Hovenkamp*, Antitrust Law and Economics, St. Paul 1985; *J. Huerta de Soto*, Czterysta lat efektywności dynamicznej, 2010, <https://mises.pl/public/artukul/huerta-de-soto-czterysta-lat-efektywnosci-dynamicznej> (dostęp: 18.5.2023 r.); *R. Janusz, T. Skoczny*, Zakaz nadużywania pozycji dominującej na rynku wspólnotowym, w: Zakaz nadużywania pozycji dominującej I, Projekt PHARE: Harmonizacja Polskiego Prawa Antymonopolowego z Regulami Konkurencji Unii Europejskiej, Warszawa 1996; *H.V. Jerez*, Competition Law Enforcement and Compliance across the World: A Comparative Review, Band 61 International competition law series, Kluwer Law International 2015; *A. Jones, B. Sufrin*, EU Competition Law: Text, Cases, and Materials, New York 2004; *Z. Jurczyk*, Cele polityki antymonopolowej w teorii i praktyce, w: Konkurencja w gospodarce współczesnej (red. *C. Banasiński, E. Stawicki*), Warszawa 2007; *tenże*, Wybrane zagadnienia polityki konkurencji, Warszawa 2004; *A. Jurkowska*, w: Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo, t. 1, Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z lat 1962–1989 (red. *A. Jurkowska, T. Skoczny*), Warszawa 2004; *taż*, w: Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo, t. 2, Orzeczenia Sądu Pierwszej Instancji z lat 1990–2004, cz. 2 (red. *A. Jurkowska, T. Skoczny*), Warszawa 2005; *A. Jurkowska, T. Skoczny*, Doktryny orzecznicze sądów wspólnotowych w sprawach konkurencji w latach 1962–2004, w: Orzecznictwo sądów wspólnotowych w sprawach konkurencji w latach 1964–2004 (red. *A. Jurkowska, T. Skoczny*), Warszawa 2007; *ciż*, w: Wyłączenia grupowe spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję we Wspólnocie Europejskiej i w Polsce (red. *A. Jurkowska, T. Skoczny*), Warszawa 2008; *D. Kamerschen, R. McKenzie, C. Nardinelli*, Ekonomia, Gdańsk 1992; *W. Kerber*, Should competition

law promote efficiency? Some reflections of an economist on the normative foundations of competition law, w: *Economic theory and competition law* (red. *J. Drexler, L. Idot, J. Moneger*), Cheltenham 2009; *L.M. Khan*, Amazon's Antitrust Paradox, YLJ 2017, Nr 126; *I. Kirzner*, Konkurencja i przedsiębiorczość, Warszawa 2010; *D. Klebanon, F.L. Jonas*, People's Lawyers: Crusaders for Justice in American History, New York 2003; *J. Kociubiński*, Eksterytorialne stosowanie prawa Unii Europejskiej do kontroli koncentracji linii lotniczych, PWPM 2015, t. 13; *T. Kocowski*, Reglamentacja działalności gospodarczej w polskim administracyjnym prawie gospodarczym, Wrocław 2009; *K. Kohutek*, w: *K. Kohutek, M. Sieradzka*, Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz, Warszawa 2008; *tenże*, Praktyki wykluczające przedsiębiorstw dominujących. Prawidłowość i stosowalność reguł prawa konkurencji, Warszawa 2012; *M. Kolański*, Aksjologia wspólnotowego prawa konkurencji, KPPubl. 2007, Nr 3; *tenże*, Kontrola koncentracji mediów w dobie digitalizacji. Pomiędzy regulacją a konkurencją, Problemy Zarządzania 2004, Nr 3; *V. Korah*, An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice, Oxford 2000; Korporacje międzynarodowe w Polsce. Wyzwania w dobie globalizacji i regionalizacji (red. *A. Zorska*), Warszawa 2002; *C. Kosikowski, T. Lawicki*, Ochrona prawna konkurencji i zwalczanie praktyk monopolistycznych, Warszawa 1994; *E. Kosiński*, Rodzaje i zakres sektorowych wyłączeń zastosowania ogólnych reguł ochrony konkurencji, Poznań 2007; *E. Kośmicki*, Teoria konkurencji ekonomicznej. Próba oceny stanu badań i koncepcji, RPEiS 1988, Nr 1; *K. Kowalik-Bańczyk*, Eksterytorialne stosowanie wspólnotowego prawa konkurencji, w: Prawo międzynarodowe. Księga pamiątkowa Profesor Renaty Szafarz (red. *J. Menkes*), Warszawa 2007; *G. Kozuń-Cieślak*, Efektywność – ewolucja koncepcji w retrospekcji teorii ekonomii, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów 2013, Nr 138; *A. Krajewska*, w: Podstawy ekonomii (red. *R. Milewski, E. Kwiatkowski*), Warszawa 2005; *J. Kwoka*, Mergers, Merger Control and Remedies. A Retrospective Analysis of U.S. Policy, Cambridge 2014; *H. Landreth, D.C. Colander*, Historia myśli ekonomicznej, Warszawa 2005; *A. Lichorowicz*, w: Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki (red. *J. Barcz*), Warszawa 2003; *E. Lipiński*, Historia powszechnej myśli ekonomicznej do roku 1870, Warszawa 1981; *W. Łyszczarz*, Nowe zasady oceny koncentracji eksterytorialnych w niemieckim prawie antymonopolowym, iKAR 2015, Nr 4; *G. Maniak*, Konkurencja i konkurencyjność w badaniach współczesnej ekonomii, w: Teoretyczne aspekty gospodarowania (red. *D. Kopycińska*), Szczecin 2005; *P. Marsden, P. Whelan*, 'Consumer Detriment' and its Application in EC and UK Competition Law, London 2006, [https://www.biicl.org/files/1209_%5C'consumer_detriment%5C'_and_its_application_in_ec_and_uk_competition_law_\(marsden_and_whelan\).pdf](https://www.biicl.org/files/1209_%5C'consumer_detriment%5C'_and_its_application_in_ec_and_uk_competition_law_(marsden_and_whelan).pdf) (dostęp: 18.5.2023 r.); *E. Maślak*, Koncepcje konkurencji w naukach ekonomicznych, w: Luka konkurencyjna na poziomie przedsiębiorstwa a przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (red. *M. Gorynia*), Poznań 2002; *G. Materna*, Pojęcie przedsiębiorcy w polskim i europejskim prawie ochrony konkurencji, Warszawa 2009; *P.S.R.F. Mathijssen*, A Guide to European Community Law, London 1990; *A. Maziarz*, Reguły konkurencji Unii Europejskiej, Warszawa 2019; *E.J. Mestmäcker, H. Schweitzer*, Europäisches Wettbewerbsrecht, München 2004; *D. Miąsik*, Reguła rozsądku w prawie antymonopolowym – studium prawnoporównawcze, Kraków 2004; *tenże*, Stosunek prawa ochrony konkurencji do prawa własności intelektualnej, Warszawa 2012; *S. Mikosik*, Teoria rozwoju gospodarczego Josepha A. Schumpetera, Warszawa 1993; *A. Milewska*, Solidarna odpowiedzialność sprawców naruszenia prawa konkurencji przewidziana w projekcie ustawy o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji z 7 lutego 2017 r. – aspekt podmiotowy, iKAR 2017, Nr 1; *E. Modzelewska-Wąchal*, Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz, Warszawa 2002; *R. Molski*, Eksterytorialne stosowanie prawa ochrony konkurencji, RPEiS 2002, Nr 3; *K. Mortelmans*, Towards Convergence of the Rules of Free Movement and on Competition?, CMLRev. 2001, vol. 38, Nr 3; *M. Nasilowski*, Zarys historii myśli ekonomicznej, Warszawa 2004; *R. Niestrój*, Zarządzanie marketingiem. Aspekty strategiczne, Warszawa–Kraków 1998; *A. Noga*, Dominacja a efektywna konkurencja, Warszawa 1993; *A. Nowak-Far*, Globalna konkurencja. Strategiczne zarządzanie innowacjami w przedsiębiorstwach wielonarodowych, Warszawa 2000;

O. Odudu, *The Boundaries of EC Competition Law: The Scope of Article 81*, New York 2006; N. Lomas, Facebook to admit ownership of Instagram, WhatsApp in barely visible small-print, TechCrunch, 3.8.2019 r., <https://techcrunch.com/2019/08/03/facebook-to-admit-ownership-of-instagram-whatsapp-in-hard-to-read-small-print/> (dostęp: 18.5.2023 r.); R. O'Loughlin, EC Competition Rules and Free Movement Rules: An Examination of Parallels and their furtherance by the ECJ Wouters Decision, *ECompLR* 2003, vol. 24, Nr 2; W. Orłowski, Piętnaście lat walki z monopolem – kilka uwag z perspektywy makroekonomicznej, w: *Ochrona konkurencji i konsumentów w Polsce i Unii Europejskiej (studia prawno-ekonomiczne)* (red. C. Banasiński), Warszawa 2005; P. Ostojski, Czy sąd administracyjny może odmówić zastosowania ustawy? Studium przypadku, *Prok. i Pr.* 2022, Nr 4; A. Parrish, The Effects Test: Extraterritoriality's Fifth Business, *Vanderbilt Law Review* 2008, vol. 61, Nr 5; R.A. Posner, *Antitrust Law*, Chicago 2001; T. Przybyciński, Konkurencja i ład rynkowy – przyczynek do teorii i polityki konkurencji, Warszawa 2005; K.S. Rahman, L. Khan, Restoring Competition in the U.S. Economy, w: *Untamed: How to check Corporate Financial Monopoly Power*, Roosevelt Institute Report (red. N. Abernathy, M. Konczal, K. Milani), 2016; M. Ratajczak, R. Szulc, Historyczne korzenie ekonomii głównego nurtu, w: *Współczesne teorie ekonomiczne* (red. M. Ratajczak), Poznań 2005; J. Robinson, Imperfect competition revidited, *Economic Journal* 1953, t. LXIII, s. 579–593, w: E. Nabel, D. Sokolow, *Teoria konkurencji monopolistycznej*. Wybór tekstów, Warszawa 1962; C. Ryngeart, *Jurisdiction in International Law*, Oxford 2015; P. Saganek, Eksterytorialne stosowanie prawa Wspólnot Europejskich, *PPE* 1997, Nr 1; P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia*, Warszawa 2002; H.G. Schermers, D.F. Waelbroeck, *Judicial Protection in the European Union*, The Hague–London–New York 2001; J.A. Schumpeter, *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*, Warszawa 2009; *tenże*, *Praktyki monopolistyczne z książki Capitalism, Socialism and Democracy*, New York–London 1947, s. 87–106, w: E. Nabel, D. Sokolow, *Teoria konkurencji monopolistycznej*. Wybór tekstów, Warszawa 1962; J.G. Sidak, D.J. Teece, *Dynamic Competition in Antitrust Law*, *JCLE* 2009, vol. 5, Nr 4; M. Sieradzka, *Pozew grupowy jako instrument prywatnoprawnej ochrony interesów konsumentów z tytułu naruszenia reguł konkurencji*, Warszawa 2012; T. Skoczny, *Instrumenty relatywizacji i racjonalizacji zakazów praktyk ograniczających konkurencję*, w: *Granice wolności gospodarczej w systemie społecznej gospodarki rynkowej*. Księga jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej prof. dr hab. Jana Grabowskiego, Katowice 2004; *tenże*, *Nabycie Skype przez Microsoft nie stanowi istotnego utrudnienia skutecznej konkurencji na unijnym rynku wewnętrznym*. Wyrok Sądu (czwarta izba) z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie T-79/12 Cisco & Messagenet przeciwko Komisji Europejskiej, *iKAR* 2014, Nr 1; *tenże*, *Przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym w świetle orzecznictwa*, Warszawa 1994; *tenże*, w: *Sprawa Microsoft – studium przypadku*. Prawo konkurencji na rynkach nowych technologii (red. D. Miąsik, T. Skoczny, M. Surdek), Warszawa 2008; *tenże*, *Ustawodawstwo antymonopolowe na świecie w latach 1890–1989*, Warszawa 1990; *tenże*, *Zakres i rozwój prawa konkurencji Wspólnoty Europejskiej*, w: T. Skoczny, *Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej*. Źródła, t. 1, *Reguły generalne*, Warszawa 2002; K. Sobiech, B. Woźniak, *Inne nurty współczesnej ekonomii alternatywnej*, w: *Współczesne teorie ekonomiczne* (red. M. Ratajczak), Poznań 2005; K. Sobiech, J. Wallusch, B. Woźniak, *Ekonomia instytucjonalna*, w: *Współczesne teorie ekonomiczne* (red. M. Ratajczak), Poznań 2005; R. Stankiewicz, *Zasada eksterytorialnego stosowania przepisów ustawy antymonopolowej do spraw z zakresu nadzoru nad procesami koncentracji przedsiębiorców*, *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego* 2006, Nr 1; W. Stankiewicz, *Historia myśli ekonomicznej*, Warszawa 2007; A. Stawicki, E. Stawicki, w: *Ustawa o ochronie konkurencji*. Komentarz (red. A. Stawicki, E. Stawicki), Warszawa 2011; E. Stawicki, w: *Ustawa o ochronie konkurencji*. Komentarz (red. A. Stawicki, E. Stawicki), Warszawa 2011; M. Stefaniuk, *Publicznoprawne reguły konkurencji*, Lublin 2005; J. Stiglitz, *Ekonomia sektora publicznego*, Warszawa 2004; M. Stoller, *The Return of Monopoly*, *New Republic*, 13.7.2017 r., <https://newrepublic.com/article/143595/return-monopoly-amazon-rise-business-tycoon-whitehouse-democrats-return-party-trust-busting-roots> (dostęp: 18.5.2023 r.); P. Sraffa, *Produkcja towarów*

za pomocą towarów. Wstęp do krytyki teorii ekonomii, Warszawa 1965; R. Streinz, Prawo europejskie, Warszawa 2002; K. Strzyczkowski, Nowe prawo konkurencji. Uwagi o projekcie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, PUG 2000, Nr 9; M.E. Stucke, Is competition always good?, JAntE 2013, vol. 1, Nr 1; M.E. Stucke, A. Ezzachi, The Rise, Fall, and Rebirth of the U.S. Antitrust Movement, 15.12.2017 r., <https://hbr.org/2017/12/the-rise-fall-and-rebirth-of-the-u-s-antitrust-movement> (dostęp: 18.05.2023 r.); W. Szpringer, Teoria i polityka konkurencji – przegląd zagadnień, Ekonomista 1992, Nr 4; M. Taborowski, Mechanizmy stosowania prawa unijnego w krajowych porządkach prawnych, w: M. Taborowski, Mechanizmy ochrony praworządności państw członkowskich w prawie Unii Europejskiej. Studium przebudzenia systemu ponadnarodowego, Warszawa 2019; T.P. Tkaczyk, Rynek, konkurencja i jej wspieranie, Warszawa 1999; M. du Vall, J. Szwaja, Reguły konkurencji a licencje patentowe i know-how, Projekt PHARE: Harmonizacja Polskiego Prawa Antymonopolowego z Regulami Konkurencji Unii Europejskiej, Warszawa 1996; M. Vita, F.D. Osinski, John Kwoka's mergers, merger control, and remedies: A critical review. ALJ 2018, Nr 1, https://www.ftc.gov/system/files/documents/biographies/michael-g-vita/10_vita_osinski_alj_82-1_final_pdf.pdf (dostęp: 18.05.2023 r.); D. Warsh, Wiedza i bogactwo narodów. Historia odkrycia ekonomicznego, Warszawa 2012; S. Weatherill, P. Beaumont, EC Law, London 1995; *ciż*, w: The EC Law of Competition (red. J. Faull, A. Nikpay), Oxford 1999; R. Whish, Competition Law, London 1993; *tenże*, Competition Law, Oxford 2003, 2009; R. Whish, D. Bailey, Competition Law, Oxford 2012; I. Wiszniewska, Ekstraterytorialne stosowanie ustawodawstw antymonopolowych, Problemy Prawne Handlu Zagranicznego 1990, Nr 15; T. Whudyka, M. Smaga, w: Instytucje gospodarki rynkowej (red. T. Whudyka, M. Smaga), Warszawa 2015; J.D. Wright, E. Dorsey, J. Klick, J.M. Rybnicek, Requiem for a Paradox: The Dubious Rise and Inevitable Fall of Hipster Antitrust, Arizona State Law Journal 2019, vol. 51, <http://arizonastatelawjournal.org/wp-content/uploads/2019/05/Wright-et-al.-Final.pdf> (dostęp: 18.5.2023 r.); W. Wrzosek, Funkcjonowanie rynku, Warszawa 2002; B. Wyznikiewicz, Rozważania o konkurencji i konkurencyjności, w: Ochrona konkurencji i konsumentów w Polsce i Unii Europejskiej (studia prawno-ekonomiczne) (red. C. Banasiński), Warszawa 2005; J. Zagórski, Ogólna teoria konkurencji, Warszawa–Łódź 1947; A. Zielińska-Głębocka, w: Konkurencja (red. Z. Brodecki), Warszawa 2004.

§ 1. Konkurencja jako przedmiot ochrony prawa konkurencji Unii Europejskiej

I. Uwagi wprowadzające

- 1 Truizmem jest stwierdzenie, że zasadniczą funkcją prawa antymonopolowego jest ochrona konkurencji. Tak jak poglądem niekwestionowanym jest również, że konkurencja ma podstawowe znaczenie dla długookresowego rozwoju gospodarczego, będąc źródłem dobrobytu społecznego. Pochodną konkurencji jest bowiem niezakłócone funkcjonowanie bodźców cenowych, eliminacja z rynku nieefektywnych przedsiębiorców, dostosowanie do potrzeb przy racjonalnych cenach, czego skutkiem jest efektywność gospodarza¹.
- 2 Problematyka konkurencji analizowana jest w literaturze zarówno z punktu widzenia teorii ekonomii i immanentnej dla niej analizy rynku, jego struktury i zasad funkcjonowania, jak i od strony doktryn polityczno-gospodarczych definiujących funk-

¹ W. Orłowski, Piętnaście lat walki z monopolem, s. 38; zob. także C. Banasiński, Dyskrecjonalność, s. 144.

cje państwa wobec gospodarki i zarazem zakresu ingerencji państwa w gospodarkę, w tym w tych obszarach, gdzie rynek nie spełnia swoich funkcji w sposób zadowalający. Oba te nurty przenikają się wzajemnie w toku rozwoju państwa i nauki ekonomii, na co bez wątpienia ma wpływ praktyczny charakter samej nauki ekonomii jak i nauki o państwie. W podejściu tym pojęcia konkurencji, rynku oraz funkcji państwa pozostają we wzajemnej zależności. Określone koncepcje istoty konkurencji i związana z nimi charakterystyka rynku, a zwłaszcza jego formy, oddziałują wprost na istotę i zakres treściowy tej funkcji państwa, u której podstaw znajduje się problematyka ochrony konkurencji, będąca następstwem niedostatków samego rynku. Ochrona ta może być jednak różnie postrzegana w zależności od specyfiki rynku i wynikającej z niej specyfiki funkcjonowania konkurencji. W tym też sensie pojęcie konkurencji jest kryterium otwartej aksjologii pozasystemowej.

II. Istota konkurencji

Pojęcie konkurencji *prima facie* nie wymaga specjalnego definiowania, wręcz 3
przeciwnie – desygnaty procesu konkurowania są znane w świadomości nie tylko każdego przedsiębiorcy, ale także finalnych nabywców towarów i usług. Znamienne jest, że przedstawiciele ekonomii klasycznej, będący twórcami koncepcji samosterującego rynku, nie podejmowali prób definiowania pojęcia konkurencji, przyjmując, że elementy tego pojęcia są oczywiste i nie wymaga ono precyzyjnego definiowania². Również współcześnie w nauce ekonomii podejmuje się wielowątkowe analizy różnych form i modeli konkurencji, unikając jednak prób sformułowania uniwersalnej definicji konkurencji³. Nie dziwi w efekcie milczenie prawodawcy unijnego w tym zakresie.

Bez wątpienia konkurencja jest nieodłącznym elementem procesu regulacji zasobów⁴, zaś warunkiem jej istnienia jest ograniczoność wielkości popytu na określone dobra⁵, przy czym przesłanką konkurencji jest zjawisko substytucji produktów w zaspokajaniu potrzeb nabywców, czego skutkiem jest mechanizm selekcji przedsiębiorców na rynku⁶. Konkurencja jest w efekcie zjawiskiem naturalnym w gospodarce, zasadniczym źródłem tworzenia bogactwa oraz takich wartości, jak: innowacje, wzrost produktywności czy wzrost ludzkich aspiracji⁷. Spełnia przy tym wiele funkcji, do których zalicza się zwłaszcza: funkcję sterowania podziałem produktów stosownie do potrzeb odbiorców, funkcję dostosowawczą do zmiennej struktury popytu, funkcję alokacyjną służącą optymalnej alokacji zasobów, funkcję regulacyjną będącą gwarancją podziału dochodów według efektywności, a nie siły rynkowej, oraz funkcję innowacyjną realizującą postęp techniczny⁸. W praktyce wypełniane są one w różnym zakre-

² H. Landreth, D.C. Colander, Historia myśli ekonomicznej, s. 454.

³ Zob. np. P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, Ekonomia, Warszawa 2002.

⁴ G. Maniak, Konkurencja i konkurencyjność, s. 151.

⁵ Według W. Wrzosek potwierdzeniem konkurencji jest zjawisko mobilności popytu między sprzedawcami – W. Wrzosek, Funkcjonowanie rynku, s. 253.

⁶ R. Niestrój, Zarządzanie marketingiem, s. 58.

⁷ Grupa Lizbońska, Granice konkurencji, s. 132.

⁸ H. Berg, Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, München 1999, za: W. Wrzosek, Funkcjonowanie rynku, s. 254.

się, stosownie do stopnia intensywności konkurencji⁹. Teoretycznie jedynie konkurencja efektywna powinna wypełniać wszystkie wskazane powyżej funkcje.

- 5 Z drugiej strony, pomimo pierwotnego charakteru konkurencji jako kategorii ekonomicznej, na przestrzeni rozwoju nauki ekonomii istniało wiele ujęć zjawiska konkurencji, wyznaczających sposób myślenia o istocie konkurowania. Wraz z rozwojem gospodarki zmianie ulegają bowiem nie tylko formy konkurencji, ale i podejście do konkurencji jako elementu rynku. Myślenie to nie pozostaje bez wpływu na prowadzoną przez państwo politykę konkurencji i stosowanie norm prawa antymonopolowego.

III. Dwubiegunowe podejście do konkurencji

- 6 Współczesny nurt badań nad konkurencją wywodzi się z rozróżnienia **modelu konkurencji doskonałej** oraz **modelu konkurencji asymetrycznej** (niedoskonałej)¹⁰. Oba te modele, odnosząc się do sposobu reakcji przedsiębiorców na popyt (sygnały cenowe), znajdują jednocześnie swoje głębokie uzasadnienie w rozwoju rynku i historii myśli ekonomicznej. Oba znajdują się też u podstaw podziału teorii konkurencji na dwie grupy – teorie instytucjonalne i teorie ewolucyjne¹¹. O ile jednak teorie instytucjonalne zakładają, że konkurencja nie jest w stanie zachować swojej zdolności do działania w sposób samoczynny, prowadząc do powstawania władzy rynkowej destrukcyjnej dla konkurencji, to teorie ewolucyjne zakładają nierówność siły rynkowej jako zjawiska o charakterze stałym, nie postrzegając jednocześnie zagrożeń związanych z degeneracją samej konkurencji, gdyż w dłuższym okresie narzędzia konkurowania zmieniają się wraz z ewolucją rynku. W obu propozycjach systematyki teorii konkurencji analizy konkurencji mają co do zasady charakter modelowy, ale również i empiryczny, z tym że analizy empiryczne są w gruncie rzeczy pochodną określonych modeli konkurowania, odwołując się bądź do modelu konkurencji doskonałej, bądź do modelu konkurencji niedoskonałej¹².

- 7 Model **konkurencji doskonałej** cechuje się tym, że żaden przedsiębiorca z osobna nie ma realnego wpływu na cenę, gdyż tę wyznacza rynek, a zatem cena jest przyjmowana przez przedsiębiorcę jako zewnętrzna dana. Zarys koncepcji tego modelu sformułowany został przez przedstawicieli tzw. klasycznej myśli ekonomicznej¹³, aczkolwiek pojęcie konkurencji doskonałej we współczesnym rozumieniu stworzył dopiero *E. Chamberlain*. W koncepcji ceny naturalnej *A. Smitha*, czyli ceny pokrywającej koszty i minimalny zysk, cena naturalna miałaby kształtować się na rynku w długim okresie pod wpływem rywalizacji (konkurencji) przedsiębiorców maksymalizujących własne korzyści. Przedsiębiorca maksymalizuje zysk, wytwarzając taką ilość produktu (usługi), przy której koszt krańcowy jest równy cenie, co przy racjonalności działania

⁹ *W. Wrzosek*, Funkcjonowanie rynku, s. 254.

¹⁰ *A. Zielińska-Głębocka*, w: Konkurencja, s. 26.

¹¹ *W. Szpringer*, Teoria i polityka konkurencji, s. 550 i n.

¹² *Ibidem*, s. 551 i n.; *A. Noga*, Dominacja a efektywna konkurencja, s. 13.

¹³ Szeroko *P.A. Samuelson*, *W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 231. Model ten wiąże się ze sformułowaną przez *J. Robinson* koncepcją rynku doskonałego, który oznacza taki stan rzeczy, kiedy preferencje wszystkich nabywców są jednakowe, zaś każde podniesienie ceny przez przedsiębiorcę prowadzi do jego wyeliminowania z rynku. Szerzej *J. Zagórski*, Ogólna teoria konkurencji, s. 64–68.

uczestników wymiany rynkowej¹⁴ prowadzi do optymalnej alokacji zasobów i w efekcie końcowym – do rozwoju gospodarczego¹⁵. Warunkiem jednak, aby procesy te przebiegały bez zakłóceń, jest istnienie nieskrepowanej konkurencji, której zarys treściowy sformułowany został przez *D. Ricardo*, którego zdaniem nieograniczoną (wolną) konkurencję tworzy wielość samodzielnych wytwórców, przy czym żaden z nich, oferując produkty, nie ma wpływu na cenę rynkową.

Klasyczny nurt ekonomii, reprezentowany zarówno przez jego twórców i kontynuatorów (*J.B. Say*, *J.S. Mill*), jak i jego późniejszy renesans w pracach *A.A. Cournot*a czy *A. Marshalla*, reprezentantów szkoły neoklasycznej, wychodził z założenia, że dzięki elastyczności cen mechanizm popytu i podaży gwarantuje równowagę makroekonomiczną, a tym samym alokacja zasobów przez idealnie konkurencyjne rynki jest efektywna¹⁶. O ile jednak nurt klasycznej ekonomii postrzegał konkurencję jako pewną siłę rynkową o określonych konsekwencjach dla przedsiębiorców, poprzez sposoby ustalania ceny naturalnej, to przedstawiciele ekonomii neoklasycznej traktowali już konkurencję nie jako proces rywalizacji, lecz jako pewien stan rynku, zróżnicowany w zależności od liczby uczestników walki konkurencyjnej. Założenia metodologiczne dla ujęcia strukturalnego stworzył *A.A. Cournot*, który jako pierwszy zwrócił uwagę, że w zależności od liczby konkurentów można zaobserwować różne formy rynku i różne modele konkurencji¹⁷. Na marginesie warto zaznaczyć, że próbą odejścia od tego rodzaju ilościowej dywersyfikacji konkurencji jest koncepcja oparta na – zaproponowanym przez *V. Pareto* – rozróżnieniu dwóch typów konkurencji. Pierwszy ma miejsce w sytuacji, gdy przedsiębiorca świadomie usiłuje oddziaływać na istniejący układ cen w sposób dla siebie najkorzystniejszy, przy czym konkurencja tego rodzaju może następować w zakresie cen, kosztów jak i skali produkcji. Drugi typ polega natomiast na tym, że przedsiębiorca przyjmuje istniejący układ cen jako dany i od niego niezależny. Dla obu tych typów proponuje się odpowiednio określenia konkurencji czynnej oraz konkurencji biernej¹⁸. Koncepcja ta niewiele odbiega od modelu *Cournot*a, który rozróżniał dwie formy konkurencji – monopol i konkurencję doskonałą. Pojęcie konkurencji czynnej jest jednak o bardziej pojemne, gdyż obejmuje wszelkie formy niedoskonałości rynku, co jest o tyle istotne, że rynek i konkurencja podlegają stałej ewolucji.

¹⁴ Koncepcja *homo oeconomicus* zakładała ze swojej istoty podejście indywidualistyczne, akceptujące rolę interesu osobistego, prywatnej inicjatywy i przedsiębiorczości. Zob. także *E. Lipiński*, Historia powszechnej myśli ekonomicznej, s. 280 i n.

¹⁵ *H. Landreth*, *D.C. Colander*, Historia myśli ekonomicznej, s. 93; zob. też *J. Stiglitz*, Ekonomia sektora publicznego, s. 6.

¹⁶ *P.A. Samuelson*, *W.D. Nordhaus*, Ekonomia, s. 248.

¹⁷ Z tego punktu widzenia wyróżnia się najczęściej rynek konkurencji doskonałej, monopolistycznej, oligopolu oraz monopolu (zob. *E. Maślak*, Koncepcje konkurencji, s. 32; *T. Włudyka*, *M. Smaga*, w: Instytucje gospodarki rynkowej, s. 119 i n.), aczkolwiek sama terminologia tych modeli nie jest jednolita w literaturze ekonomicznej; zmienna jest w tym zakresie wypowiedź *J. Zagórskiego*: „to cośmy przyjęli za *J. Robinson* jako konkurencję doskonałą, *Cournot* nazywał konkurencją nieograniczoną (...), *Chamberlain* konkurencją czystą, *Stackelberg* konkurencją wolną, a ostatnio (...) konkurencją pełną” – *J. Zagórski*, Ogólna teoria konkurencji, s. 102.

¹⁸ *J. Zagórski*, Ogólna teoria konkurencji, s. 103.

IV. Weryfikacja dwubiegunowego podejścia do konkurencji

9 Ewolucja wolnego rynku zwróciła uwagę, że oba te założenia poddają się daleko idącej weryfikacji¹⁹ z uwagi na zjawisko zawodności rynku i rynkowej alokacji oraz procesy koncentracji gospodarki²⁰. Nurt klasyczo-neoklasyczny²¹ zakładał bowiem pełną elastyczność cen i płac, co miało oznaczać, że nieustanny ich ruch zapewnia stałe samooczyszczenie gospodarki, a co wynikało pośrednio z prawa rynków *Saya–Ricarda*, które mówi, że produkcja poprzez strumień płac i zysków zapewnia zagregowany popyt na pakiet produktów o tej samej wartości, czego efektem jest pozostawanie gospodarki na stałe w punkcie równowagi (oszczędności równają się inwestycjom, a to stale się nakręca). Okazało się jednak, że brak jest efektywnego oddziaływania konkurencji na rynek, co prowadzi do destabilizacji gospodarki i recesji (*J.M. Keynes*)²². Podkreślono przy tym takie niedoskonałości rynku, jak: heterogeniczność przedmiotów wymiany, posiadanie władzy rynkowej i jej nadużywanie czy bariery wejścia na rynek ograniczające konkurencję potencjalną²³, niska mobilność czynników produkcji²⁴, a zwłaszcza postępująca koncentracja rynków, tworzące konkurencję niedoskonałą, której istotą jest asymetria udziału przedsiębiorców w rynku, w przeciwieństwie do symetrycznej konkurencji doskonałej²⁵.

10 Weryfikacji uległo w efekcie podejście dwubiegunowe do konkurencji. Podnoszono, że w modelu konkurencji doskonałej koszty miały się stale zmniejszać. Tymczasem, gdyby tak rzeczywiście miało być, to nie mogłaby przetrwać konkurencja, ale rynkiem rządziłby monopol, gdyż na rynku musiałyby pozostać wyłącznie ten przedsiębiorca, który funkcjonuje najbardziej efektywnie (*P. Sraffa*), a ponadto zwrócono uwagę, że model konkurencji doskonałej ma ograniczoną przydatność w budowaniu teorii ceny na tych rynkach, na których występuje niejednorodność podmiotowa i tym samym różne stopnie jego koncentracji²⁶. Próba weryfikacji podejścia dwubiegunowego były zwłaszcza modele konkurencji niedoskonałej (*J. Robinson*) oraz konkurencji monopolistycznej (*E.H. Chamberlin*)²⁷ czy koncepcja siły i polityki monopolu *A. Lerner*, który zwrócił uwagę na politykę usztywniania popytu przez monopole i zarazem tworzenia przez nie barier wejścia na rynek²⁸. Co istotne, modele konkurencji nie-

¹⁹ Zmierzch ekonomii klasyczo-neoklasycznej upatruje się w tzw. wielkim kryzysie gospodarczym z 1929 r.

²⁰ *T. Włudyka, M. Smaga*, w: Instytucje gospodarki rynkowej, s. 88.

²¹ Zob. szerzej *R. Bartkowiak*, Historia myśli ekonomicznej, s. 83 i n.

²² *J. Stiglitz*, Ekonomia sektora publicznego, s. 7–8.

²³ Do koncepcji konkurencji monopolistycznej nawiązały też późniejsze prace *J. Stiglitz*a, który zwrócił uwagę na tendencję na rynku do tworzenia monopoli, co było istotą koncepcji *E. Chamberlain*a i jego konkurencji monopolistycznej. W centrum zainteresowania *J. Stiglitz*a była jednak kwestia konkurujących ze sobą monopoli zgodnie z koncepcją, że stworzenie monopolu wywołuje konkurencję dla istniejących monopoli, a taka konkurencja występuje tylko na rynku zmonopolizowanym.

²⁴ *T. Przybyciński*, Konkurencja i ład rynkowy, s. 115.

²⁵ *J. Robinson*, Imperfect competition revidited, s. 235 i n.

²⁶ Szerzej *H. Landreth, D.C. Colander*, Historia myśli ekonomicznej, s. 455 oraz *W. Stankiewicz*, Historia myśli ekonomicznej, s. 208; szeroko *P. Sraffa*, Produkcja towarów za pomocą towarów. Wstęp do krytyki teorii ekonomii, Warszawa 1965.

²⁷ Zob. szeroko *M. Nasilowski*, Zarys historii myśli ekonomicznej, s. 91 i n.

²⁸ Koncepcja ta powstała w tym samym czasie co modele konkurencji niedoskonałej. Szerzej *R. Bartkowiak*, Historia myśli ekonomicznej, s. 164–165.

doskonałej, a zwłaszcza konkurencji monopolistycznej, w założeniu ich twórców nie wykluczają rywalizacji przedsiębiorców na rynku. Zakładają jej istnienie przy jednoczesnej zmianie narzędzi konkurowania w drodze intensywnej reklamy czy poprawy jakości produktu, w przeciwieństwie do modelu konkurencji doskonałej, który nie odnosi się do rywalizacji, lecz oznacza jedynie, że żaden przedsiębiorca nie ma wpływu na cenę oferowanego produktu²⁹. Takie podejście oznacza, że punktem wyjścia analizy i opisu konkurencji nie może być rynek jako całość, z występującymi na nim wręcz „atomistycznie” pojmowanymi konkurentami, jak w modelu konkurencji doskonałej, lecz poszczególni uczestnicy rynku³⁰. W efekcie celem przedsiębiorcy na rynku nie jest uczestniczenie w doskonałej konkurencji i dążenie do efektywności, ale uzyskanie pozycji monopolistycznej oraz obrona jej przed innymi przedsiębiorcami, którzy chcieliby tę pozycję w jakikolwiek sposób pomniejszyć.

Koncepcje te zostały początkowo odrzucone³¹ z tym uzasadnieniem, że nie są one narzędziami badawczymi dla oceny zachowań przedsiębiorców na rynku bardziej skutecznymi niż dwubiegunowy model konkurencji³². Koncepcję efektywności konkurencyjnej rynku potwierdził *L. Walras* w teorii równowag ogólnych, zaś w pełni wykazali ją, przy pomocy skomplikowanych metod matematycznych, *K. Arrow* i *G. Debreu*³³. Stąd też konkurencja doskonała jest niebudzącym wątpliwości optymalnym warunkiem efektywności gospodarczej³⁴ i większość prac z teorii rynku opiera się na tym modelu³⁵.

Koncepcje konkurencji niedoskonałej i monopolistycznej stały się istotnym przyczynkiem do rozważań na temat konkurencji, zwracając uwagę, że nawet w warunkach konkurencji doskonałej, czyli rozproszonym popycie i podaży przy braku barier wejścia na rynek, z uwagi na takie niedoskonałości rynku jak brak jego przejrzystości czy heterogeniczność produktu, możliwe są zachowania monopolistyczne przedsiębiorców. Otworzyło to nowe spojrzenie na mechanizm rynkowy, konkurencję i zachowania przedsiębiorców. Pojawiły się też zupełnie nowe kierunki w teorii konkurencji niedoskonałej, które były reakcją na realne zjawiska rynkowe. Stąd też zasadnie przyjmuje się, że modele konkurencji niedoskonałej „pchnęły ekonomię w stronę bardziej realistycznej analizy struktur rynku”³⁶, otwierając aktualny do dziś etap badań nad konkurencją, który określa się jako poszukiwanie koncepcji efektywnej konkurencji³⁷.

Próba taka została podjęta przez *J.M. Clarka*, zaliczanego do twórców instytucjonalizmu, a który sformułował koncepcję konkurencji zdolnej do działania (ang. *wor-*

²⁹ *P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 261.

³⁰ *A. Zielińska-Głębocka*, w: *Konkurencja*, s. 29 i n.

³¹ Co interesujące, koncepcję konkurencji niedoskonałej odrzuciła sama autorka.

³² *H. Landreth, D.C. Colander*, *Historia myśli ekonomicznej*, s. 457 i 459. Również *J.K. Galbraith* podniósł, że modele konkurencji doskonałej i monopolu, oparte na wewnętrznej logice rozumowania ekonomicznego, w jakimś zakresie gwarantują obiektywność analizy ekonomicznej, prowadząc do jej wewnętrznej spójności. Zob. *J.K. Galbraith*, *Ekonomia w perspektywie*, s. 299. Zob. też *D. Warsh*, *Wiedza i bogactwo narodów*, s. 106 i n. czy *T.P. Tkaczyk*, *Rynek, konkurencja*, s. 31.

³³ Zob. *P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 455–456.

³⁴ *A. Noga*, *Dominacja a efektywna konkurencja*, s. 11.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 266.

³⁷ *E. Kośmicki*, *Teoria konkurencji ekonomicznej*, s. 159.

kable competition), co oznacza, że warunkiem rzeczywistej konkurencji jest zróżnicowanie przez rynek warunków podaży, a zatem konkurencja zdolna do działania jest pochodną rywalizacji uczestników rynku, łącznie z konkurencją potencjalną, a nie liczby przedsiębiorców na rynku. Koncepcja ta prowadziła zatem do generalnego wniosku, że konkurencja jest zjawiskiem w pełni dynamicznym³⁸.

- 14 Założenie, że konkurencja jest procesem dynamicznym i zmiennym w czasie, co ostatecznie wyklucza możliwość uzyskiwania wysokich zysków w dłuższym okresie, przyjęli też twórcy podejścia marginalistycznego w teorii ekonomii, koncentrując się na takich narzędziach badawczych rozwoju gospodarki, jak dynamiczny spłot działań konstruujących rynek (*K. Menger*)³⁹ czy rola przedsiębiorcy reagującego na zmiany (*L. von Mises*)⁴⁰. Kontynuator tej myśli, *F.A. von Hayek*, czyniąc konkurencję procesem rywalizacji⁴¹, podkreślał, że istotne jest nie tyle różnicowanie stopni konkurencji dla analizy rynku, ale sama różnica między konkurencją a jej brakiem na rynku⁴². Podobne podejście charakteryzowało również dynamiczną teorię rozwoju gospodarczego *J. Schumpetera*, przedstawiciela nowoczesnego instytucjonalizmu, który traktował konkurencję jako proces twórczej destrukcji⁴³, zwracając uwagę, że czynnikiem dynamizującym rozwój gospodarczy⁴⁴ jest wynikająca z przedsiębiorczości innowacyjność gospodarki⁴⁵, co oznacza, że zasadniczym źródłem zysku nie jest prosty zysk z kapitału, ale ściągające popyt – w warunkach równowagi – innowacje. Odwołując się ponadto do dynamicznych teorii rozwoju, czyli analiz następstw w czasie, *J. Schumpeter* podkreślał dynamiczny i zarazem przejściowy charakter monopolu⁴⁶, przyjmując przy tym, że jest to motor postępu⁴⁷. *J. Schumpeter* podniósł w efekcie do dziś aktualny problem stosowania prawa antymonopolowego w odniesieniu do przedsiębiorców

³⁸ Warunkiem jednak istnienia konkurencji zdolnej do działania jest ingerencja państwa, której celem jest niedopuszczenie do powstania monopolu. Szerzej *W. Stankiewicz*, Historia myśli ekonomicznej, s. 231.

³⁹ Istotą podejścia *K. Mengera* było odrzucenie koncepcji analizy rynku poprzez analizę popytu i podaży przy stałych cenach, jak czynili to klasycy, lecz odpowiedź na pytanie, w jaki sposób proces wartościowania przez człowieka uruchamia proces rynkowy, a tym samym dokonanie oceny, w jaki sposób cena rynkowa powstaje w następstwie subiektywnych ocen odbiorcy. Szerzej *H. Landreth, D.C. Colander*, Historia myśli ekonomicznej, s. 551.

⁴⁰ Odwołując się do naturalnego ładu ludzkiej aktywności, *L. von Mises* przyjmował, że konkurencja jest siłą, która wyzwala kreatywność człowieka, umożliwiając kreowanie dobrobytu. Zob. *T. Przybyciński*, Konkurencja i ład rynkowy, s. 40.

⁴¹ Podobnie *E. Kośmicki*, Teoria konkurencji ekonomicznej, s. 158, którego zdaniem „różnica między modelem a rzeczywistością gospodarczą jest tak duża, że model doskonałej konkurencji nie może być ani zweryfikowany ani też sfalsyfikowany”.

⁴² Zdaniem *F.A. Hayeka* „w rzeczywistości znacznie większa przepaść dzieli konkurencję od jej braku niż konkurencję doskonałą od niedoskonałą”. *J. Godłów-Lęgiędź*, Doktryna społeczno-ekonomiczna, s. 97. Zdaniem *Hayeka* państwo nie jest zdolne zastąpić tego mechanizmu, a rynek jest jedynym mechanizmem skutecznym dla porządkowania działań każdego i wszystkich razem uczestników wymiany rynkowej; państwo ma natomiast zapewnić funkcjonowanie sprawnego systemu konkurencji. Zob. *A. Krajewska*, w: Podstawy ekonomii, s. 217 czy *G. Maniak*, Konkurencja i konkurencyjność, s. 155.

⁴³ *T. Przybyciński*, Konkurencja i ład rynkowy, s. 120.

⁴⁴ *J. Schumpeter* jako pierwszy podjął próbę zdynamizowania statycznego modelu gospodarki rynkowej – *W. Stankiewicz*, Historia myśli ekonomicznej, s. 207.

⁴⁵ *K. Sobiech, B. Woźniak*, Inne nurty współczesnej ekonomii alternatywnej, s. 164.

⁴⁶ *S. Mikosik*, Teoria rozwoju gospodarczego, s. 112.

⁴⁷ *J.A. Schumpeter*, Praktyki monopolistyczne z książki *Capitalism, Socialism and Democracy*, s. 446–447.

o dużej sile rynkowej – czy w ocenie ich wpływu na rynek przeważać powinna obawa przed ich siłą ekonomiczną, czy też korzyści społeczne z uwagi na fakt, że właśnie wiele przedsiębiorcy są motorem innowacji i postępu technicznego⁴⁸?

15

Kontynuatorzy tej myśli, a zwłaszcza przedstawiciele nurtu ewolucyjnego w ekonomii, jak *R.R. Nelson* czy *S.G. Winter*, zwrócili ponadto uwagę, że innowacje, prowadząc do selekcji w gospodarce, skutkują powstawaniem oligopolu konkurujących intensywnie innowacyjnością⁴⁹. Klasyczne paradygmaty prawa antymonopolowego, w myśl których jedynie konkurencyjna struktura rynku promuje wydajność, zostały zanegowane również przez szkołę nowego nauczania (ang. *new learning school*). Przedstawiciele tego nurtu, jak *H. Demsetz* i *Y. Brozen*, wykazali na podstawie badań empirycznych, że koncentracja rynku może skutkować wzrostem rynkowej efektywności poprzez wysoką innowacyjność, co ostatecznie jest korzystne dla konsumentów⁵⁰. Analizy te potwierdziły tezę, że duże zyski dominatorów rynkowych są związane nie tyle z ich siłą rynkową, ile z wysoką efektywnością, kreującą dopiero ich siłę rynkową. Tezę tę wzmocnił przy tym swoisty fenomen technologiczny, powstały w XX w., jakim jest wysoki stopień mechanizacji i automatyzacji w niewielkich zakładach produkcyjnych, który powoduje, że koszty mogą kształtować się w sposób typowy dla korzyści wielkiej skali, a to oznacza łatwość wejścia do gałęzi, w których barierę stanowiła wcześniej skala produkcji⁵¹. Nurty te w nauce ekonomii podkreślają w efekcie nierówność siły rynkowej, jednak o charakterze dynamicznym i zmiennym⁵², będąc skutkiem konkurencji pozacenowej (zwłaszcza innowacyjnością) i presji konkurencji potencjalnej⁵³. *J. Stigler* i *A. Harberger* dowodzili przy tym, że straty społeczne z zawyżonych cen monopolowych są i tak mniejsze niż straty wynikające z regulacji. Na tym tle powstała koncepcja „szerokich oligopolu”⁵⁴, w której struktura oligopolistyczna nie wyklucza konkurencji z uwagi na fakt silnej presji konkurencyjnej innowacjami oraz liczbę uczestników rynku na tyle istotną, że utrudnia to kartelizację oraz kolektywną dominację. Dwubiegunowe podejście do konkurencji zakwestionowali także przedstawiciele neoinstytucjonalizmu⁵⁵, podnosząc z jednej strony, że model konkurencji doskonałej jest iluzoryczny z uwagi na koncentrację kapitału, podobnie jak i nierealny jest model monopolu, gdyż badania kwestionują jego logikę, pokazując jednoznacznie w praktyce działania niektórych monopolu wyższą podaż przy niższych cenach, z drugiej zaś – że konkurencja nie jest w stanie samoczynnie realizować swojej funkcji motorycznej rozwoju rynku z uwagi na powstawanie władzy gospodarczej, której nadużywanie ogranicza lub wręcz likwiduje konkurencję⁵⁶. Stąd też

⁴⁸ *P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 301.

⁴⁹ *K. Sobiech, B. Woźniak*, *Inne nurty współczesnej ekonomii alternatywnej*, s. 167.

⁵⁰ Inni ekonomiści wykazują wprawdzie w tej kwestii pewien sceptycyzm, jednak podnoszą, że straty społeczne z zawyżonych cen monopolowych są i tak niższe niż straty wynikające z regulacji lub podjęcia produkcji przez państwo. Szerzej *J. Stiglitz*, *Ekonomia sektora publicznego*, s. 230–232; zob. także szeroko *D.T. Armentano*, *Walka z monopolem czy z konkurencją?*, Warszawa 2007.

⁵¹ *A. Noga*, *Dominacja a efektywna konkurencja*, s. 45.

⁵² *T. Przybyciński*, *Konkurencja i ład rynkowy*, s. 42–43.

⁵³ *E. Koźmicki*, *Teoria konkurencji ekonomicznej*, s. 165.

⁵⁴ *Ibidem*. Także *W. Szpringer*, *Teoria i polityka konkurencji*, s. 552.

⁵⁵ *K. Sobiech, J. Wallusch, B. Woźniak*, *Ekonomia instytucjonalna*, s. 144 i n.

⁵⁶ *W. Stankiewicz*, *Historia myśli ekonomicznej*, s. 388.

zadaniem państwa jest ochrona sektora rynkowego, czyli małych i średnich przedsiębiorców, będąca siłą przeciwważącą presji ograniczania konkurencji⁵⁷.

16 Istotny wkład w analizę zjawiska konkurencji wnieśli przedstawiciele neokeynesizmu, którzy podnieśli, że konkurencja wcale nie prowadzi do efektywnej polityki cen⁵⁸ z uwagi na fakt, że ceny (podobnie jak i płace) nie są doskonale elastyczne, lecz na tyle sztywne, że mogą destabilizować system rynkowy. Powodem tego ma być mało skuteczna koordynacja zasobów po stronie podażowej z uwagi na zawieranie trwałych kontraktów usztywniających ceny jak i powstawanie rynków stałych nabywców. Stąd też konkurencja już w samym założeniu staje się niedoskonała (*E. Phelps, J.B. Taylor*)⁵⁹, zaś zachowania rynkowe są „prawie racjonalne” (*G. Akerlof, J. Yellen*) w tym sensie, że wahania cen, w tym spadki cen, wcale nie przynoszą większych strat, gdyż są w inny sposób (np. przez wzrost obrotu) rekompensowane⁶⁰. *G. Akerlof* zwrócił przy tym uwagę, że wskutek asymetrii informacji daje się zaobserwować, odbiegające od reguł racjonalności, zjawisko selekcji negatywnej na niemal każdym rynku produktowym, którego ocena jest trudna przez nabywcę⁶¹. Tego rodzaju uzasadnienia budowane były przez neokeynesistów na założeniu konkurencji niedoskonałej, jako typowej dla współczesnych rynków⁶².

17 Również analizy konkurencji przez przedstawicieli tzw. teorii gier z jej zasadami współdziałania i rywalizacji (*J. von Neumann, O. Morgenstern*), opartej na tzw. niekooperacyjnej równowadze *Nasha*⁶³, gdzie strategie graczy budowane są z reguły bądź na podstawie założenia o stałej wielkości produkcji konkurenta (model *Cournota*), bądź też na podstawie założenia stałej ceny konkurenta (model *Bertranda*)⁶⁴, wykazały, że nawet w warunkach duopolu rynek może wykazywać cechy typowe dla modelu konkurencji doskonałej⁶⁵. Co istotne jednak, strategie te kompleksowo uwzględniają metody i środki służące realizacji głównego celu, łącząc konkurencję cenową z reklamą czy wzrostem organicznym z promocją i badaniami, jak i zagrożeniami ze strony konkurentów, w tym potencjalnych konkurentów⁶⁶. Odwołując się do teorii gier analizy konkurencji w perspektywie globalnej, postrzeganej w kategorii rynków międzynarodowych⁶⁷, dokonywane przez tzw. handel wewnątrzgałęziowy, czyli równoczesny eksport i import towarów będących bliskimi substytutami (przy czym zróżnicowanie poziome dotyczy różnych gatunków, odmian czy modeli tego samego dobra, zaś zróżnicowanie pionowe odnosi się z reguły do ceny i jakości⁶⁸), pokazały, że także międzynarodowe struktury oligopolistyczne, podobnie jak i monopol, nie mają charakteru

⁵⁷ *J.K. Galbraith*, *Ekonomia a cele społeczne*, s. 9–12.

⁵⁸ Zob. *H. Landreth, D.C. Colander*, *Historia myśli ekonomicznej*, s. 459.

⁵⁹ *W. Stankiewicz*, *Historia myśli ekonomicznej*, s. 371.

⁶⁰ *I. Bludnik*, *Neokeynesizm*, s. 91.

⁶¹ *D. Warsh*, *Wiedza i bogactwo narodów*, s. 169.

⁶² *I. Bludnik*, *Neokeynesizm*, s. 98–99.

⁶³ *P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Ekonomia*, s. 337.

⁶⁴ Szerzej *A. Zielińska-Głębocka*, w: *Konkurencja*, s. 43–44 oraz *A. Fornalczyk*, *Strategie konkurencyjne przedsiębiorstw*, s. 83.

⁶⁵ *A. Noga*, *Dominacja a efektywna konkurencja*, s. 23.

⁶⁶ *T.P. Tkaczyk*, *Rynek, konkurencja*, s. 13.

⁶⁷ W kwestii wpływu globalizacji na konkurencję zob. *J.W. Bossak*, *Instytucje, rynki i konkurencja*, s. 51 i n.

⁶⁸ *D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch*, *Mikroekonomia*, s. 423 i n.

trwałego⁶⁹. W sytuacji międzynarodowych koncernów wyjątkowo istotna jest branżowa struktura konkurencji, czyli układ nisz rynkowych w ramach jednej branży lub branż powiązanych, wyzwalająca konkurencję innowacyjnością⁷⁰. Konkurencję tego rodzaju wzmacnia ponadto pojawianie się konkurentów niekonwencjonalnych, czyli pochodzących spoza branży. Dodatkowym bodźcem do innowacji staje się w efekcie potencjalna konkurencja⁷¹. Potwierdza to tezę o niestabilności międzynarodowych rynków oligopolistycznych.

Ten krótki przegląd ewolucji myśli ekonomicznej na istotę konkurencji prowadzi do wniosku, że pojęcia konkurencji doskonałej i czystego monopolu w rozumieniu *Cournota* są kategoriami mocno ograniczonymi przez rzeczywistość rynkową⁷². Z kolei koncepcje konkurencji efektywnej nie do końca spełniają założenie wewnętrznie spójnych, dających się logicznie zweryfikować, zamkniętych modeli teoretycznych. W literaturze zwraca się uwagę, że są to pewne zbiory zasad konkurencji, gdzie jedynie poszczególne elementy konkurencji są analizowane i teoretycznie opracowywane⁷³. Niemniej przegląd ten przybliży istotę konkurencji i konkurowania.

18

V. Koncepcje strukturalne, funkcjonalne i dynamiczne konkurencji

Próby utożsamiania konkurencji z procesem rywalizacji przedsiębiorców w celu uzyskania przewagi rynkowej są mocno uproszczone⁷⁴. Trafnie podnosi się, że „rywalizacja między uczestnikami rynku jest jedynie środkiem do osiągnięcia różnych społecznie pożądanym celów, łączonych z konkurencją”⁷⁵, a tym samym nie wyjaśnia pojęcia konkurencji ani też jej istoty. Tymczasem konkurencja jest zjawiskiem ekonomicznym⁷⁶, mającym realizować dobrobyt konsumenta⁷⁷. Jako zjawisko rynkowe konkurencja może istotnie różnić się w zależności od tego, na jakich rynkach występuje⁷⁸. Stąd też, jako rywalizacja przedsiębiorców, jest jedną z możliwych, lecz nie jedyną, koncepcją konkurencji. Konkurencja jako rywalizacja jest typowa dla teorii podmiotowej konkurencji (strukturalnej, nazywanej też statyczną) i można ją rozumieć jako rywalizację przedsiębiorców tworzących konkurencyjną strukturę rynku, w ramach której optymalny podział środków produkcji pozwala zaspokoić popyt przy najniższych

19

⁶⁹ Zob. omówienie koncepcji *R. Vernona – A. Nowak-Far*, *Globalna konkurencja*, s. 77 i n.

⁷⁰ W branżach zaawansowanych technologicznie podstawowym narzędziem konkurencji jest stała innowacja; stąd też przyjmuje się, że pomiędzy konkurencją a innowacją można zaobserwować sprzężenie zwrotne w tym sensie, że innowacje są bodźcem konkurencji i odwrotnie – konkurencja stymuluje innowacje. Szeroko *A. Nowak-Far*, *Globalna konkurencja*, s. 90.

⁷¹ *A. Nowak-Far*, *Globalna konkurencja*, s. 81 i n.

⁷² *D. Miąsik, T. Skoczny*, w: *Skoczny*, *Komentarz OchrKonkurU*, 2014, art. 1, lit. B; *C. Banasiński*, *Dyskrecjonalność*, s. 145.

⁷³ *E. Kośmicki*, *Teoria konkurencji ekonomicznej*, s. 161.

⁷⁴ Tak *D. Miąsik*, *Reguła rozsądku*, pkt 1.3. Zob. także *C. Banasiński, E. Piontek*, w: *Ustawa o ochronie konkurencji*, art. 1, teza 2; *G. Materna*, *Pojęcie przedsiębiorcy*, rozdz. 1, pkt 1; *M. Kępiński*, w: *System PrPryw*, t. 15, 2014, s. 3; *M. Sieradzka*, *Pozew grupowy*, pkt 1.2.1; *D. Miąsik, T. Skoczny*, w: *Skoczny*, *Komentarz OchrKonkurU*, 2014, art. 1, lit. B; podobnie *R. Whish, D. Bailey*, *Competition Law*, 2012, s. 4.

⁷⁵ *D. Miąsik*, *Stosunek prawa ochrony konkurencji*, s. 81 i n. i powołane tam piśmiennictwo.

⁷⁶ *A. Maziarz*, *Reguły konkurencji Unii Europejskiej*, s. 3.

⁷⁷ *Z. Jurezyk*, *Cele polityki antymonopolowej*, s. 13.

⁷⁸ *T. Skoczny*, w: *Skoczny*, *Komentarz OchrKonkurU*, 2014, s. 21.

[Przejdź do księgarni →](#)